

Vint anys d'Interpretació als Serveis Públics a Catalunya: estat de la qüestió i recerca

Marta Arumí Ribas

Universitat Autònoma de Barcelona. Facultat de Traducció i d'Interpretació
Edifici K
08193 Bellaterra
marta.arumi@uab.cat
ORCID: 0000-0001-6923-994X

Sofía García-Beyaert

Universitat Autònoma de Barcelona. Facultat de Traducció i d'Interpretació
Edifici K
08193 Bellaterra
sofia.garcia.beyaert@uab.cat
ORCID: 0000-0001-7485-7451

Resum

Aquest article presenta una reflexió sobre l'evolució de la interpretació als serveis públics (ISP) a Catalunya des de les primeres iniciatives fins a l'actualitat. Comencem per analitzar els trets distintius d'aquesta modalitat en relació amb altres maneres de traduir i d'interpretar i en caracteritzem l'excepcionalitat, que rau en el fet que dona resposta a una necessitat social i a l'exercici de drets fonamentals. Malgrat el caràcter essencial de la comunicació als serveis públics, el perfil de l'interpret d'aquest sector continua estant poc definit i regulat. L'article fa un repàs dels factors que dificulten la professionalització de la ISP: indefinició en la política pública, realitat dinàmica de la composició multilingüe de la societat catalana, manca d'un sistema d'acreditació i gestió privada d'un servei d'interès públic. També s'analitza l'evolució de la recerca sobre ISP a Catalunya, que al llarg dels anys s'ha interessat per àmbits com ara la salut, l'educació i la justícia. Finalment, es palesa la necessitat de cobrir l'escletxa entre el coneixement obtingut amb la recerca i l'acció política i institucional.

Paraules clau: interpretació als serveis públics; mediació intercultural; recerca; Catalunya

Abstract. *20 Years of Public Service Interpreting in Catalonia: State of the Art and Research*

This article addresses the evolution of public service interpreting (PSI) in Catalonia, from the early stages to the current times. We start by highlighting the differentiating traits that distinguish PSI from other kinds of translation and interpretation and we characterise its exceptionality, which is tied to the fact that PSI addresses a social need related to the observance of fundamental rights. Despite PSI being essential to communication in public services, the interpreting profession in this sector continues to lack definition and regulation. This article reviews

some factors that can hamper professionalization: a lack of clear public policies, the changing composition of multilingualism in Catalonia, the absence of an accreditation system and the reliance on private management for a service that is of public interest. We also review the evolution of research on PSI in Catalonia, which, over the years, has covered different sectors, such as healthcare, education and the justice system. The final reflections highlight the need to narrow the gap between the knowledge garnered through research and the actions that are taken at the political and institutional levels.

Keywords: community interpreting; intercultural mediation; research; Catalonia

Sumari

1. Introducció	4. Les iniciatives prometedores dels primers temps i la «no professionalització» de l'actualitat
2. L'excepcionalitat de la ISP en l'univers de la traducció i la interpretació	5. Reflexions finals i recomanacions per al desenvolupament d'un àmbit essencial
3. Una modalitat essencial i desestructurada	Referències bibliogràfiques

1. Introducció

Els intèrprets són presents d'ençà que hi va començar a haver contactes entre llengües i cultures i necessitat de comunicació. La funció principal de l'intèrpret és transmetre les idees d'una llengua oral a una altra, o en llengua de signes. Trobem intèrprets en moltes situacions: els que acompanyen els caps d'estat i de govern, els que són essencials en els conflictes armats, els de les rodes de premsa de cinema o de futbol o els que faciliten la comunicació en un centre d'atenció primària entre un metge de família i un usuari que no parla la seva llengua.

Els intèrprets de conferència tenen un reconeixement social i una funció clara i ben definida. Tenen unes condicions de treball ben delimitades, sobretot en el marc institucional, en gran part gràcies a la tasca de les associacions professionals, sobretot de l'AIIC (*Association Internationale d'Interprètes de Conférences*), que va convertir-se en l'interlocutor dels intèrprets amb les institucions internacionals. No obstant això, hi ha un altre nivell de comunicació que no sol generar prou atenció (García-Beyaert 2016), en el qual les barreres lingüístiques poden arribar a posar en risc els individus. I aquí és on entra en joc una altra modalitat d'interpretació, que queda molt més amagada, i que encara és font de malentesos: la Interpretació als Serveis Públics (ISP).

La ISP és una de les activitats més desconegudes en el món de la traducció i la interpretació. Se sol considerar els intèrprets als serveis públics com a auxiliars d'altres professionals: no es coneix gaire l'especialització que implica la seva tasca o bé se sol caure en la creença errònia que n'hi ha prou si es dominen una o més llengües estrangeres per poder interpretar en l'àmbit social. Un bon testimoni d'aquestes creences i visions errònies és la freqüència amb la qual són els nens

de famílies immigrades que acaben fent de mediadors lingüístics en situacions de complexitat o responsabilitat desmesurada per la seva edat. Norström i Höglund (2019) documenten recentment aquesta realitat a Suècia, tot i que es tracta d'un estat que tradicionalment és referent en matèria de desenvolupament de la ISP.

La ISP no és una modalitat nova en la història, però sí que ha anat agafant importància a mesura que s'han palesat les necessitats immediates de comunicació que provoca el desplaçament constant de persones, que arriben a un lloc sense conèixer la llengua o llengües que s'hi parlen.

En aquest article ens proposem analitzar els trets distintius de la ISP en relació amb altres maneres d'interpretar i a valorar el progrés de la ISP a Catalunya des del començament i en els últims vint anys, i a destacar la trajectòria del grup de recerca MIRAS (Mediació i Interpretació: Recerca en l'Àmbit Social)¹ de la UAB, que ha transcorregut en paral·lel a la irrupció i posterior evolució de la ISP a Catalunya.

Començarem per mostrar l'excepcionalitat de la ISP i per explicar de quina manera hem pogut confirmar-ne el caràcter distintiu a través de la recerca. Més endavant, explicarem que, tant en el cas de Catalunya com en el d'altres parts del món, la comunicació entre llengües és una necessitat social i d'interès públic de caràcter essencial per al funcionament dels engranatges de la societat. Malgrat el caràcter essencial dels serveis d'interpretació en àmbits públics i comunitaris, malauradament ens trobem en una situació de desprofessionalització pel fet que la comunicació entre llengües no té, ara per ara, prou pes en l'agenda pública. Per acabar el repàs dels últims vint anys d'interpretació als serveis públics a Catalunya, farem algunes reflexions i algunes recomanacions mirant cap al futur i considerant com ens agradaria que es desenvolupés la ISP en els vint anys vinents.

2. L'excepcionalitat de la ISP en l'univers de la traducció i la interpretació

L'excepcionalitat de la ISP rau en el fet que dona resposta a una necessitat social (García-Beyaert 2017a). Si bé de vegades, i en el context dels serveis públics, se sol subestimar l'impacte dels problemes de comunicació, les conseqüències de l'absència d'interpretació o d'una mala qualitat del servei poden perjudicar enormement el benestar dels immigrants i el funcionament efectiu dels engranatges de la societat en general. Més enllà de ser un pont de comunicació entre llengües i cultures diverses, l'interpret als serveis públics és també un vehicle de cohesió i d'integració social (Arumí 2018). Sense garanties de comunicació, hi ha perill de

1. El grup de recerca MIRAS (Mediació i Interpretació: Recerca en l'Àmbit Social) es va crear oficialment a la UAB l'any 2009. El grup va néixer de la iniciativa d'un grup d'investigadores del Departament de Traducció i d'Interpretació i d'Estudis de l'Àsia Oriental, amb interès per les qüestions de comunicació en l'àmbit social. La formació i acreditació del nou perfil professional que emergia, i la investigació associada a la seva activitat, va esdevenir un repte acadèmic i científic que el grup va acabar fent seu. En l'actualitat, MIRAS integra investigadores de la UAB i investigadores d'altres universitats nacionals i internacionals, i col·laboradors vinculats professionalment a la ISP i a la mediació intercultural. La trajectòria del grup MIRAS en aquests onze anys és paral·lela a l'evolució de la comunicació mediada per interprets i mediadors a Catalunya.

vulneració dels drets fonamentals. L'individu té dret a entendre i a ser entès en situacions en les quals ha d'interactuar amb les institucions públiques, de tal manera que es respectin els drets que aquestes institucions han de garantir.

La ISP (que en anglès sovint s'anomena «community interpreting») és un camp emergent en l'ampli espectre de la comunicació intercultural. Hale (2015: 65) la defineix així:

Community interpreting is the type of interpreting that takes place between people who live in the same «community», society or country but who do not share a common language. It takes place in intra-national contexts, such as a doctor's surgery; a court or a parent-teacher interview at a school.

Al nostre país, com és el cas de moltes altres regions del món, les necessitats actuals d'ISP solen afectar de manera majoritària els immigrants laborals, els refugiats i els sol·licitants d'asil, sense oblidar persones que, estant de pas, poden haver de recórrer als serveis de l'administració pública (Hale 2015: 66):

Community interpreters are generally required to interpret between migrant, refugee, indigenous or deaf populations who are unable to speak, understand or hear the mainstream language, and public service officials or private practitioners with whom they come into contact.

La presència física de l'intèrpret en la interacció, a diferència de l'intèrpret de conferències, per exemple, i la proximitat de l'intèrpret amb els interlocutors de la situació comunicativa també són trets diferenciadors de la ISP. El contacte directe determina que l'intèrpret hagi de tenir en compte i buscar estratègies per tal de mantenir la seva imparcialitat i neutralitat. Mantenir-se neutral en una situació de comunicació triàdica (intèrpret, usuari del servei i representant del servei públic) és una de les tasques més complexes a les quals s'enfronta l'intèrpret als serveis públics. De fet, hi ha molts estudis que n'analitzen el paper (Wadensjö 1998; Davidson 2000; Merlini i Favaron 2003; Pöllabauer 2004), i com es mou des de la neutralitat i invisibilitat absoluta fins a la participació directa com a conciliador, amb postures intermèdies que van de la participació activa a la mediació cultural i l'anomenada *advocacy* (Roberts 1997).

Davant la complexitat de la interacció triàdica, l'intèrpret ha de mantenir sempre el paper neutral. Quan no es pugui limitar el paper a transmetre missatges perquè la situació requereix una intervenció directa, ha de fer notar a les parts implicades que abandona el paper de transmissor i fa servir la seva veu per tal de resoldre un problema de comunicació (García-Beyaert 2015a). Qualsevol altre enfocament pot conduir a males pràctiques: l'intèrpret pot monopolitzar la interacció, es pot convertir en el protagonista de l'acte de comunicació i impedir que els participants es comuniquin entre ells (Arumí i García-Beyaert 2019).

Una altra característica pròpia de la ISP rau en la importància de la jerarquia de poder. Com bé expliquen Merlini i Favaron (2003), la ISP té lloc en situacions en què hi ha una diferència d'estatus molt marcada entre els interlocutors:

A community interpreter [...] is responsible for enabling professional and client, with very different backgrounds and perceptions and in an unequal relationship of power and knowledge, to communicate to their mutual satisfaction.

En les recerques dutes a terme pel grup MIRAS, s'ha posat de manifest que els intèrprets tenen una posició privilegiada. Fer ús d'aquest privilegi pot comportar un impacte tant positiu com negatiu sobre els esdeveniments. En el seu estudi del 2014, Arumí i Vargas-Urpí recullen exemples de com els intèrprets gestionen els desequilibris de poder en les interaccions. En el següent exemple, d'una reunió entre la mare d'un nen xinès i la seva tutora, fixem-nos que la intèrpret recorre a dues estratègies per acostar-se a la usuària. En primer lloc, afegeix l'expressió «no t'amoïnis» amb certa voluntat de crear empatia i un vincle afectiu. En segon lloc, recorre a un registre de llengua més senzill que el de l'original i adapta certa terminologia. Per exemple, el terme «entrevista» esdevé «parlarà amb cada nen per separat», i «orientació» es converteix en «per veure què pot anar millor».

Tutora: I a part, els tutors, tots, tenim una entrevista individual amb cada nen i l'orientem, és a dir, si està desviat, el...

Intèrpret: 不用担心，老师她会跟每个孩子单独的谈，就是看看孩子到底适合读哪个专业。

(No t'amoïnis, perquè la professora parlarà amb cada nen per separat, per veure quina especialització pot anar millor a cada nen.)

Ara bé, l'intèrpret ha d'intentar mantenir el seu paper vehicular. Es converteix en la veu de cadascuna de les parts, en la llengua del seu interlocutor, perquè es puguin comunicar de manera independent i autònoma (Arumí i García-Beyaert 2019). Perquè això sigui així, ha de ser transparent en totes les seves intervencions i ha de conèixer els límits establerts en la pràctica. L'objectiu de l'intèrpret és que siguin les parts les que es comuniquin, de manera directa i en primera persona. Per tant, haurà de vetllar per minimitzar l'impacte de la seva intervenció: ha de donar veu als participants, promoure la relació directa i empoderar-los perquè la negociació del significat i de la diferència cultural tingui lloc directament entre els interlocutors (García-Beyaert 2015a).

En el següent exemple, publicat a Arumí i García-Beyaert (2019), recollim la reacció de dues intèrprets a una mateixa intervenció d'una tutora, que explica a una mare que, per tal de poder determinar quins són els interessos futurs del seu fill, han estat treballant a classe amb un quadern d'orientació:

Tutora: Voleu que en vagi a buscar un? [Es refereix al quadern d'orientació.]

Intèrpret 1: Sí, d'acord. [Respon directament a la pregunta i, a continuació, ho explica a la mare.]

Intèrpret 2: Voleu que en vagi a buscar un?

Observem que la primera intèrpret respon directament a la pregunta, sense traslladar la pregunta a la mare. La segona intèrpret deixa la decisió en mans de la

mare, que és a qui li correspon. La primera intèrpret és interventiva i no promou la relació directa entre les parts. En canvi, la segona intèrpret permet que sigui la mare que pugui prendre la decisió directament.

I trobar la mesura justa no és possible sense pautes clares. Un codi deontològic pot servir per guiar, pautar i homogeneïtzar la intervenció dels intèrprets. En el cas d'una disciplina com la ISP, en què el dilema ètic és molt present i la línia de la neutralitat i la imparcialitat són molt fàcils de travessar, els codis ètics poden ser una brúixola per als intèrprets, la qual els guiarà en les seves decisions, i un marc de principis i valors comuns i compartits (Arumí 2017b).

3. Una modalitat essencial i desestructurada

Si bé la necessitat de comunicació és evident als hospitals, a les escoles, als jutjats, sorprèn la poca definició del perfil de l'intèrpret als serveis públics, una indefinició que, a més a més, s'ha mantingut en el temps i que no ha evolucionat des que hi va haver la necessitat urgent d'intèrprets quan Catalunya va rebre molta població nouvinguda al final dels anys noranta del segle passat i al principi del segle actual. Una indefinició que contrasta amb les evolucions d'altres països (Austràlia, Canadà, Regne Unit, Suècia), on, malgrat les situacions provisionals de l'inici de la necessitat de comunicació, els intèrprets als serveis públics tenen un reconeixement, una formació específica i unes acreditacions professionals que els permeten treballar en un àmbit o altre del sector públic.

El fet que no hi hagi cap regulació que delimiti les funcions de l'intèrpret, ni dins del marc de la legislació estatal ni dins de la catalana, fa que proliferin les solucions provisionals i *ad hoc* que, si bé eren justificables al final dels anys noranta, quan la necessitat de comunicació va ser urgent i immediata, no són justificables avui, quan fa més de vint anys que és un fenomen que, amb diferents graus d'intensitat, afecta la comunicació dels serveis públics amb els seus usuaris.

Un dels primers projectes finançats del grup MIRAS, entre els anys 2009 i 2010, *Traducció i Immigració: la formació de traductors i intèrprets als serveis públics. Noves solucions per a noves realitats*,² va permetre centrar-se a descriure la ISP com una professió emergent i es va basar en una extensa revisió bibliogràfica i en una enquesta als tres agents que intervenen en una interacció als serveis públics: els intèrprets i mediadors; els proveïdors dels serveis i els usuaris. L'estudi va permetre caracteritzar la ISP a Catalunya com un servei *ad hoc*, amb una gran indefinició en relació amb les funcions i una manca evident de formació. També es va posar de manifest la confusió entre interpretació i mediació intercultural, com també la precarietat de la feina i els inicis incipients de la interpretació telefònica (Arumí *et al.* 2011a, 2011b, 2012).

A parer nostre, es poden establir quatre factors que dificulten la professionalització dels intèrprets als serveis públics. En primer lloc, observem que l'establiment de la ISP depèn directament de les polítiques públiques dels països i de la importància que atribueixen a preservar els drets bàsics de les minories, siguin

2. Projecte finançat per la Direcció General per la Immigració, en el marc dels projectes ARAFI.

històriques o bé immigrants (Kaplan i Baldauf 1997). Autors com Ozolins (2010) destaquen la importància de les institucions públiques a l'hora d'integrar els serveis lingüístics en el sistema. Hi ha factors que determinen l'administració mateixa d'un país ofereixi serveis d'interpretació: els recursos públics de què es disposa, la diversitat lingüística de la població, l'actitud política i social envers les minories i la classe d'organització administrativa.

Ozolins (2010: 198) també destaca que hi ha països que han confiat el pes de l'atenció social al tercer sector, a les ONG i, consegüentment, també la majoria dels serveis d'interpretació provenen d'aquestes associacions, moltes vegades de personal voluntari:

Several countries deliver a good proportion of social services through NGOs, religious or voluntary associations—both Japan and a string of Mediterranean countries place heavy emphasis on NGOs supplying interpreters, usually from small organisations assisting refugees, migrants or foreigners, and there is often little government interest in regulating or supplementing these functioning bodies. Germany has largely considered interpreting needs outside of court interpreting to be adequately met by voluntary or NGO provision.

Aquest és el cas de la província de Barcelona, on l'ajuntament, per mitjà del SAIER (Servei d'Atenció a Immigrants, Estrangers i Refugiats) i l'ABD (Associació Benestar i Desenvolupament), contracta entitats locals del tercer sector social i sense ànim de lucre per cobrir necessitats comunicatives en l'àmbit de serveis socials.

En segon lloc, trobem la diversitat lingüística, que és una realitat dinàmica. Les llengües de més presència en un moment determinat poden variar en anys posteriors, perquè depenen estretament de les tendències migratòries. En els països amb molta variació entre llengües, això té un impacte directe en la formació (és difícil cobrir la formació en tot el ventall de llengües presents) i en els nivells de domini de la professió entre intèrprets de diferents combinacions lingüístiques.

En el cas de Catalunya, però, la variació en els usos lingüístics de la població i en les llengües d'identificació ha estat bastant estable els darrers anys. Segons dades de l'Idescat, el 2018 les principals llengües d'identificació de la població estrangera a Catalunya eren l'àrab, el romanès, el gallec, el francès, l'amazic, el rus i el xinès. De fet, l'any 2013, aquestes llengües, i pel mateix ordre, també eren les de més identificació a Catalunya.

En tercer lloc, observem que en molts països no hi ha formacions ni certificacions específiques per a aquesta modalitat d'interpretació o bé són molt escasses i inclouen molt poques llengües. Això, juntament amb el fet que les administracions públiques no sol·licitin els certificats d'especialització als intèrprets, fa que sovint la formació no sigui un incentiu per a la millora professional.

Un dels problemes detectats en el primer estudi del grup MIRAS va ser precisament la necessitat d'establir un sistema d'acreditació per regular l'accés a la professió. Amb el projecte *Traduir i Interpretar les llengües de la immigració a*

*Catalunya: cap a la formació i acreditació d'un perfil professional emergent*³ entre els anys 2011 i 2012, va ser possible dissenyar el primer curs d'especialització en interpretació als serveis públics a Catalunya, que posteriorment es va convertir en el Postgrau en Traducció i Interpretació als Serveis Públics (2013), els continguts del qual en l'actualitat estan integrats en tres formacions que ofereix la UAB.⁴ A més d'aquest Postgrau, entre els anys 2012 i 2014, i en col·laboració amb nou universitats espanyoles, el grup va participar en el projecte *SOS-VICS, Speak Out for Support*, que va tenir com a objectiu la formació d'intèrprets especialitzats en el treball amb víctimes estrangeres de violència de gènere per tal de facilitar, millorar i garantir una comunicació transparent i objectiva entre la víctima i els serveis que li donen suport (Toledano y Del Pozo 2015; Borja i Del Pozo 2015). Al llarg dels anys, MIRAS ha mantingut el seu compromís organitzant formacions per a entitats diverses i creant materials, que responen tant a la voluntat de formar com a la voluntat de donar a conèixer la tasca de l'intèrpret als serveis públics. Tota aquesta tasca queda recollida en els vídeos resultants del projecte *Expanding professional borders. Public Service Interpreting and the Challenges of the new Millenium*.⁵

Com que som molt conscients que l'acreditació és un pilar complementari a la formació, el 2017 vam presentar un informe a la Secretaria d'Igualtat, Migracions i Ciutadania de la Generalitat de Catalunya que identificava els components d'un sistema d'acreditació efectiu d'implementació a Catalunya. La proposta es basava en l'exemple de l'Estat de Washington, als Estats Units, on el nombre de llengües i les estadístiques de diversitat s'assemblen molt a les de Catalunya. Aquesta proposta inclou els elements dels quals hauria de constar l'examen d'acreditació, les dimensions del sistema d'acreditació en el seu conjunt, una identificació de les fases, el cost aproximat i la identificació dels organismes públics que s'hi haurien d'involucrar (García-Beyaert 2017b).

Quant al quart i últim factor que tractarem i que dificulta la professionalització de la interpretació als serveis públics, té a veure amb la interacció entre els àmbits públic i privat en la gestió de serveis públics. En molts països, i també a Catalunya, l'administració deixa en mans d'empreses privades, per mitjà de sistemes de licitació, els serveis d'interpretació. Aquesta opció ha estat objecte de nombroses crítiques tant dels intèrprets mateixos com de les associacions professionals, i també de jutges i magistrats (Blasco i Del Pozo 2015). Es qüestiona la qualitat del servei prestat per les empreses, la poca formació dels seus intèrprets i els baixos honoraris que reben i l'impacte que tot això té sobre la qualitat de la comunicació en serveis essencials.

3. Projecte finançat per la Direcció General per la Immigració, en el marc dels projectes ARAFI.
4. La formació en ISP existent a Catalunya s'ofereix en dues formacions de màster de la UAB: el Màster en Traducció i Estudis Interculturals (MUTEL) i el Màster en Interpretació de Conferències (MUIC). També el Màster en Traducció Jurídica i Interpretació Judicial ofereix continguts d'ISP en l'àmbit judicial.
5. Projecte finançat per la Direcció General d'Interpretació de Conferències de la Comissió Europea. <<https://pagines.uab.cat/expandingpsi>> [Consulta: 30/09/2021].

4. Les iniciatives prometedores dels primers temps i la «no professionalització» de l'actualitat

A Catalunya, i amb l'excepció de l'àmbit judicial, els serveis d'interpretació no els ha ofert mai l'administració directament; és a dir, la ISP no ha estat prevista en les polítiques públiques, sinó que la majoria de les solucions les han previst les institucions implicades mateixes (hospitals, associacions, ONG, etc.). Ugarte i Vargas-Urpí (2018) descriuen molt bé l'evolució de la ISP a Catalunya en els últims deu anys, una dècada de canvis importants i, malauradament, amb un balanç força negatiu. Després del període del 2007 al 2011, en què es van consolidar i es van ampliar diversos serveis (Ugarte 2006), a partir del 2012 es van començar a retallar serveis i es van perdre fites importants dels anys anteriors. De fet, entre el final dels anys noranta i l'any 2010, Catalunya havia estat una de les comunitats amb més iniciatives en relació amb la comunicació mediada amb la població immigrant. El consorci Linguamón Casa de les Llengües, creat el 2005 per la Generalitat de Catalunya, el Centre UNESCO de Catalunya i la Fundació Fòrum Universal de les Cultures (Ajuntament de Barcelona), tenia l'objectiu de promoure la riquesa lingüística de manera positiva a la societat i recolzava aquesta activitat en la difusió d'informació útil, com ara bones pràctiques o l'organització de jornades temàtiques sobre interpretació als serveis públics. Malauradament, el projecte va acabar desapareixent.

Pel que fa a les escoles, entre els anys 2005 i 2010, aproximadament, els consells comarcals, per mitjà de les borses de traductors i intèrprets, van cobrir els serveis d'interpretació, que finançava el Departament d'Ensenyament mateix. Del 2010 ençà la interpretació presencial a les escoles s'ha anat reemplaçant per solucions heterogènies que van de la interpretació telefònica a recórrer als alumnes mateixos, que interpreten les reunions dels seus tutors amb les famílies. Els únics serveis que trobem són locals o comarcals. Per exemple, el SAIER ofereix mediació intercultural a les escoles dels barris de Ciutat Vella i Sants-Montjuïc de Barcelona i l'ABD cobreix serveis d'interpretació a centres escolars del Consorci d'Educació de Barcelona. A Badalona, el consorci municipal proporciona serveis al barri de Sant Roc. I, fora de Barcelona, hi ha exemples com el de Vic (Osona), on hi ha activa una borsa d'intèrprets del Consell Comarcal i una de l'Ajuntament. Malgrat l'etapa d'urgència dels primers anys i de solucions *ad hoc*, semblava que les institucions, els agents socials i les ONG començaven a posar en comú esforços i iniciatives per tal de donar una resposta integrada (Ugarte 2006). El grup MIRAS va començar a fer recerca en àmbits específics. L'enfocament aplicat del projecte *Problemas y estrategias de traducción e interpretación en los servicios públicos en el ámbito socioeducativo. Estudio de situaciones de interpretación de chino, rumano y árabe* (2011-2014)⁶ va permetre aprofundir en una qüestió clau: la detecció i resolució estratègica de problemes a càrrec dels intèrprets en l'àmbit socioeducatiu a través d'observar i analitzar situacions simulades en interpretació del xinès i de l'àrab. Es van poder comparar les reaccions i

6. Projecte finançat pel Ministeri de Ciència i Innovació.

solucions de deu intèrprets (cinc de xinès i cinc d'àrab) davant d'uns problemes d'interpretació preestablerts. La dificultat d'accedir a situacions reals d'interacció va fer que el projecte es basés en trenta simulacions que recreaven situacions d'interpretació, que posteriorment es van transcriure i analitzar. Els resultats d'aquest estudi tornaven a posar de manifest els límits difusos entre interpretació i mediació intercultural (síntoma d'un procés de professionalització inacabat), com també les principals estratègies de resolució de problemes a les quals recorren els professionals quan es troben amb dificultats de naturalesa diversa (Arumí i Vargas-Urpí 2017; Arumí 2017a, 2017b; Gil-Bardají i Vargas-Urpí 2020).

En l'àmbit de la salut, hi va haver un projecte pioner de formació en mediació intercultural que va promoure el Pla Director d'Immigració del Departament de Salut i que va finançar l'Obra Social La Caixa. Aquest projecte va contribuir a incorporar mediadors interculturals als principals hospitals i centres de salut catalans. En l'actualitat, la interpretació és més un privilegi que un dret i no és un servei de fàcil accés. En molts casos, es continua atenent els usuaris que no parlen català o espanyol amb solucions limitades, com ara aplicacions de traducció automàtica, o improvisades i poc professionals, com ara gestos, o bé la intervenció de persones properes a l'usuari, com ara menors (Cline *et al.* 2010). Avui només tenen mediadors interculturals alguns hospitals i centres d'atenció primària i la interpretació telefònica és molt present, sobretot en l'atenció primària.

L'únic àmbit en què l'administració preveu la provisió d'intèrprets és el judicial. Espanya va aprovar la Llei orgànica 5/2015, de 27 d'abril, per la qual es van modificar la Llei d'enjudiciament criminal, i la Llei orgànica 6/1985, d'1 de juliol, del poder judicial, per transposar la Directiva 2010/64/UE, de 20 d'octubre de 2010, relativa al dret a interpretació i a traducció en els processos penals, i la Directiva 2012/13/UE, de 22 de maig de 2012, relativa al dret a la informació en els processos penals. Aquest marc legislatiu permet que la traducció i la interpretació hagin passat a formar part del nucli essencial dels drets fonamentals. Comporta l'accés a la interpretació durant l'interrogatori en seu policial, en totes les vistes i judicis i en tota la comunicació que hi hagi entre el sospitós o acusat i el seu advocat. El 24 de desembre de 2015 es va publicar al Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya el Decret Llei 8/2014, pel qual es creava el Registre de traductors i intèrprets judicials perquè actuessin en els òrgans judicials amb seu a Catalunya. El juliol del 2017 la Comissió interdepartamental d'estudi per a l'elaboració de propostes de desplegament normatiu del decret va presentar un informe i una proposta. Sens dubte, la creació del registre va ser un pas avançat a la resta d'Espanya, però caldrà veure si l'aplicació respon a una voluntat ferma d'establir un mecanisme que garanteixi la qualitat de la interpretació i si serveix per posar ordre en relació amb la formació i a l'acreditació dels intèrprets judicials.

En efecte, encara que sigui un àmbit regulat, alguns estudis (Arumí *et al.* 2017; Orozco-Jutorán 2018) palesen que la manca de qualitat de les interpretacions posa en perill l'exercici del dret a la defensa i la salvaguarda de l'equitat del procés. Aquests estudis són el resultat directe del projecte *TIPp - Traducción e Interpretación en los Procesos penales*, que el grup MIRAS va dur a terme

entre els anys 2015 i 2017 i va tenir molta repercussió mediàtica.⁷ Les investigadores van recopilar, transcriure i analitzar un corpus oral representatiu, format per 55 processos penals reals celebrats a cinc jutjats de la ciutat de Barcelona durant l'any 2015 en francès, anglès i romanès. Tal com van recollir els mitjans durant el mes de juliol de 2017 (*El Periódico de Catalunya*, 8/7/2017; *Ara*, 8/7/2017), per primera vegada uns resultats empírics demostraven la manca de qualitat de la interpretació que es duu a terme en seu judicial. Per exemple, es va constatar que no s'interpreta un 54 % del que es diu durant un judici o que es produeixen greus omissions i addicions d'informació, com també la presència freqüent d'un intèrpret que s'excedeix en les funcions i que pren decisions que demostren manca de formació (Arumí i Vargas-Urpí 2017; Bestué 2018; Orozco 2018; Vargas-Urpí 2017).

La indefinició generalitzada també ha fet que un tret distintiu de la realitat catalana sigui la convivència de diverses figures que comparteixen el mateix objectiu de facilitar la comunicació. Les que tenen més presència són la d'intèrpret als serveis públics i la de mediador intercultural, però també en trobem d'altres com la de facilitador lingüístic, agent de salut, agent d'acollida, etc. A diferència de països amb una tradició multicultural més històrica (Austràlia, el Canadà, els Estats Units, el Regne Unit, Suècia), Catalunya, igual que Espanya o Itàlia, sembla que ha optat per un model en el qual preval la funció d'establir relacions interculturals positives entre les parts per damunt de la funció de mediació entre llengües i cultures. El grup de recerca MIRAS ha treballat, entre d'altres, en la delimitació de les fronteres entre les professions de mediador i d'intèrpret (García-Beyaert 2015a; Arumí 2017a; Arumí i García-Beyaert 2019).

Malgrat els esforços de professionalització que el grup ha impulsat al llarg dels anys, és evident que la interpretació no professional encara és present en tots els àmbits. I no hi ha cap evidència que permeti intuir que no serà així durant els anys vinents. Per aquest motiu, entenem que és important conèixer com es duu a terme la comunicació mediada a través de no professionals. D'aquí que el grup centra els esforços actuals en dos projectes, un d'àmbit nacional (*Joves intèrprets naturals: la intermediació lingüística per part de menors a l'educació, serveis socials i sanitat*)⁸ i un d'àmbit europeu (*Empowering Young Language Brokers for Inclusion in Diversity*).⁹ Tenen com a objectiu descriure la intermediació lingüística a càrrec de menors per obtenir informació objectiva i empírica sobre l'extensió i les característiques d'aquesta pràctica en les principals comunitats immigrades a la província de Barcelona. Això s'aconsegueix tenint en compte un ampli ventall d'aspectes (impacte emocional, identitat, aprenentatge de les llengües, destreses per a la interpretació, gènere, diferències entre comunitats, etc.) i valorant alhora les diferents perspectives dels actors involucrats en l'acte comu-

7. El projecte TIPP va ser finançat pel Ministeri d'Economia i Competitivitat. En aquest enllaç hi ha disponible el recull de premsa que hi està relacionat: <<https://pagines.uab.cat/tipp/node/128>> [Consulta: 30/09/2021].

8. Projecte finançat pel Ministeri de Ciència, Innovació i Universitats.

9. Projecte finançat per la Comissió Europea en el marc dels projectes Erasmus+ Strategic Partnerships.

nicatiu (menors que fan d'interprets, joves adults que havien tingut experiència en intermediació lingüística, pares i mares i proveïdors de serveis públics). Al mateix temps, es pretén sensibilitzar sobre els perills d'aquesta pràctica quan va més enllà de facilitar la comunicació en petites gestions; proposar un conjunt de directrius per a la intermediació lingüística de nens i joves, i dissenyar activitats relacionades amb la intermediació lingüística per incloure-les en els programes d'estudi dels centres d'educació secundària.

5. Reflexions finals i recomanacions per al desenvolupament d'un àmbit essencial

El fet d'observar els avenços d'aquests vint anys en docència i recerca sobre la ISP ens permet tancar aquest article amb cert optimisme. En canvi, quan valorem la institucionalització, ens envaeix un sentiment de frustració, sobretot quan constatem que no hi sol haver voluntat política per prendre mesures que haurien de ser vertebradores del desenvolupament professional.

Gràcies a la recerca que s'ha dut a terme, avui coneixem molt bé el context de la ISP, i també coneixem molt bé les competències, les formes de treball, les modalitats i les necessitats dels interprets socials. Tant nacionalment com internacionalment, la ISP s'ha fet un lloc en els estudis de traducció i d'interpretació, hi ha publicacions dedicades en exclusiva a aquesta modalitat i punts de trobada regulars d'acadèmics i d'investigadors.

També des de la formació, i concretament en les universitats catalanes i espanyoles, s'ha donat a la ISP el valor que es mereix en la formació i en deu anys s'ha fet present en diversos plans d'estudis de grau i de màster en traducció i interpretació. En paral·lel, les associacions professionals han vetllat pel respecte de pautes ètiques i han estat una plataforma de denúncia de males pràctiques. També és important la feina i la influència progressiva i inqüestionable de les organitzacions del tercer sector, que han sabut reconèixer les necessitats comunicatives i desenvolupar serveis adients.

Alhora, les noves tecnologies, en forma d'interpretació telefònica i per videoconferència, contribueixen cada dia més a preservar la diversitat lingüística. Permeten tenir accés, en qüestió de minuts, a interprets de llengües amb menys presència i estalvien haver de recórrer a llengües d'ús més estès, com l'anglès o el francès, que acaben esdevenint llengües d'ús vehicular en què cap de les parts no s'expressa amb comoditat.

Malauradament, però, les evidències de la recerca i la denúncia fins ara no han servit perquè Catalunya seguís la trajectòria d'altres països i avancés cap al reconeixement professional dels interprets que treballen en àmbits comunitaris, sinó que hem estat testimonis de més deteriorament i fragmentació i de la frustració que no hi hagi hagut cap administració que hagi assumit la responsabilitat de garantir el dret i la qualitat de la comunicació als serveis públics.

Sovint la crítica fàcil, abrindada per les notícies de males pràctiques, que airegen els mitjans de comunicació, recau sobre els interprets. Però els interprets són l'última baula d'un sistema que no funciona perquè sembla que no hi ha

voluntat de millorar-lo. Es tracta d'un engranatge molt més complex, que només podria arribar a funcionar si cadascun dels agents implicats assumís la ISP com una necessitat social i d'interès públic.

En la gran majoria de casos, els intèrprets estan mancats de les eines i dels protocols que els permetrien oferir serveis de qualitat i donar a conèixer les seves necessitats. Els proveïdors i els usuaris sovint desconeixen aquelles pautes que faran possible que la comunicació funcioni. Els intèrprets han de deixar de ser figures tímides (una timidesa sovint determinada per les inseguretats de la «no professionalització») per començar a denunciar que, si no es donen condicions bàsiques de suport institucional, no poden garantir una feina de qualitat.

Els professionals que treballen freqüentment amb intèrprets han començat a qüestionar que les solucions *ad hoc* que se'ls ofereixen sovint no garanteixen la bona provisió dels serveis. Això no obstant, no solen estar en la situació de poder valorar la necessitat dels serveis d'interpretació o d'avaluar la qualitat dels serveis quan es presten. Caldria més sensibilitat dels proveïdors per les barreres lingüístiques, caldria que es formessin en competència intercultural i que tinguessin més coneixements sobre què implica treballar en una interacció interpretada.

La recerca del grup MIRAS d'aquests anys ha palesat tant la importància irrefutable dels serveis d'interpretació en l'àmbit públic, com les mancances en la qualitat de la feina dels intèrprets quan sí que hi ha aquest servei. Fins i tot en els moments en què els agents externs hi han obligat, com ara la directiva europea 2010/64, l'administració ha mirat cap a una altra banda i ha prioritzat la facilitat en la gestió dels serveis per damunt de la vulneració de drets que impliquen les males pràctiques d'interpretació. Com s'explica a García-Beyaert (2015b), fins que la ISP no formi part de l'agenda de la política pública i no es destinin recursos a implementar-la transversalment, no s'avançarà cap a una regulació que garanteixi que la comunicació es facilita en les millors condicions. I, un cop s'assumeixi en l'agenda pública, inevitablement caldrà donar resposta a qüestions com la formació especialitzada dels qui aspirin a exercir la professió o un sistema d'acreditació adequat que garanteixi l'accés dels professionals més ben formats i unes condicions laborals dignes.

A fi de poder ser més optimistes d'aquí a uns quants anys, ara caldria un pas ferm de l'administració. I a continuació convindrien un seguit d'accions conjuntes entre les administracions i les institucions de recerca i educatives per cobrir l'escletxa que hi ha entre el valuós coneixement obtingut, els resultats de la recerca i l'acció política i institucional. Sense el suport de l'administració, ens falta una peça clau d'aquest trencaclosques, que és essencial per al bon funcionament de les societats interculturals.

Referències bibliogràfiques

- ARUMÍ, Marta (2017a). «The fuzzy boundary between the roles of interpreter and mediator in the public services in Catalonia: Analysis of interviews and interpreter-mediated interactions in the health and educational context». *Across Languages and Cultures*, 18(2), p. 195-218.

- (2017b). «La interpretación dialógica como práctica estratégica. Análisis de la toma de decisiones de cinco intérpretes en los Servicios Públicos». *Meta. Journal des Traducteurs*, 63(1), p. 118-138.
- (2018). «Interpretar para la justicia en España hoy». A: ARIZA COLMENAREJO, María Jesús (coord.). *Traducción, interpretación e información para la tutela judicial efectiva en el proceso penal*. València: Tirant lo Blanch, p. 43-62.
- ARUMÍ, Marta; BESTUÉ, Carme; GARCÍA-BEYAERT, Sofia; GIL-BARDAJÍ, Anna; MINETT-WILKINSON, Jacque; OLACIREGUI, Miren; ONOS, Liudmila; RUIZ DE INFANTE, Begoña; UGARTE, Xus; VARGAS-URPÍ, Mireia (2011a). *Comunicar en la diversitat: intèrprets, traductors i mediadors als serveis públics*. Barcelona: Linguamón. Casa de les Llengües. <<https://ddd.uab.cat/record/204737?ln=ca>> [Consulta: 30/09/2021].
- (2012). «Traducció i immigració: la formació de traductors i intèrprets als serveis públics, noves solucions per a noves realitats». *Recerca i immigració*, IV, p. 157-183.
- ARUMÍ, Marta; BESTUÉ, Carmen; GIL-BARDAJÍ, Anna; OROZCO-JUTORÁN, Mariana; VARGAS-URPÍ, Mireia; VIGIER, Francisco (2017). *La qualitat de la traducció com a factor de garantia del procés penal: desenvolupament de recursos per a intèrprets judicials (el projecte TIPp)*. <https://ddd.uab.cat/pub/estudis/2017/176075/Informe_Prensa_TIPp.pdf> [Consulta: 29/09/2021].
- ARUMÍ, Marta; GARCÍA-BEYAERT, Sofia (2019). «¿Puente o pasaje? Mediación intercultural e interpretación en los servicios públicos como figuras complementarias para la salud en la diversidad». A: MENDOZA, Ramon; GUALDA, Estrella; SPINATSCH, Markus (eds.). *La mediación intercultural en la atención sanitaria a inmigrantes y minorías étnicas. Modelos, estudios, programas y práctica profesional. Una visión internacional*. Madrid: Díaz de Santos.
- ARUMÍ, Marta; GIL-BARDAJÍ, Anna; VARGAS-URPÍ, Mireia (2011b). «Traducció i Immigració: La figura de l'intèrpret als serveis públics de Catalunya». *Quaderns. Revista de Traducció*, 18, p. 199-218.
- ARUMÍ, Marta; VARGAS-URPÍ, Mireia (2014). «Estrategias de interpretación en los servicios públicos en el ámbito educativo: estudio de caso en la combinación chino-catalán». *Intralinea. On line translation Journal*, 16, p. 1-10. <<http://www.intralinea.org/archive/article/2040>> [Consulta: 29/09/2021].
- (2017). «Public service interpreting strategies in the social and educational contexts: a study of simulations of Chinese-Spanish/Catalan interpreting interactions». *Interpreting. International Journal of Research and Practice in Interpreting*, 19(1), p. 119-142.
- BESTUÉ, Carmen (2018). «Aproximación empírica a la labor del intérprete en los tribunales de justicia». A: ARIZA COLMENAREJO, María Jesús (coord.). *Traducción, interpretación e información para la tutela judicial efectiva en el proceso penal*. València: Tirant lo Blanch, p. 139-158.
- BLASCO MAYOR, María Jesús; DEL POZO, Maribel (2015). «La interpretación judicial en España en un momento de cambio». *Monti*, 7, p. 9-40.
- BORJA ALBÍ, Anabel; DEL POZO, Maribel (2015). *La comunicación mediada por intérpretes en contextos de violencia de género. Guía de buenas prácticas para trabajar con intérpretes*. València: Tirant Humanidades.
- CATANZARO, Michele (2017). «La traducció dels judicis té greus carències». *El Periódico*, (8 juliol), p. 8.
- CLINE, Tony; ABREU, Guida de; O'DELL, Lindsay; CRAFTER, Sarah (2010). «Recent research on child language brokering in the United Kingdom». *MediAzioni*, 10, p. 105-124.

- DAVIDSON, Brad (2002). «The interpreter as institutional gatekeeper: The social-linguistic role of interpreters in Spanish-English medical discourse». *Journal of Sociolinguistics*, 4(3), p. 379-405.
- GARCÍA-BEYAERT, Sofia (2015a). «Interpreting and Mediation». A: BANCROFT, Marjory; GARCÍA-BEYAERT, Sofia; ALLEN, Katherine; CARRIERO-CONTRERAS, Giovanna; SOCARRÁS-ESTRADA, Denis (eds.). *The Community Interpreter®: An International Textbook*. Maryland: Culture & Language Press, p. 371-379.
- (2015b). «Key External Players in the Development of the Interpreting Profession». A: MIKKELSON, Holly; JOURDENAIS, Renée (eds.). *The Routledge Handbook of Interpreting*. Abigdon: Routledge.
- (2016). *Cross-Linguistic Communication and Public Policy: The institutionalization of Community Interpreting*. Tesi doctoral. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. <<https://www.tdx.cat/handle/10803/383765>> [Consulta: 30/09/2021].
- (2017a). «Public Concern, Public Policy and PSI: The Public Dimension of Language Interpreting». *Revista Canaria de Estudios Ingleses*, 75, p. 15-29.
- (2017b). «Acreditación de Traductores e Intérpretes en los Servicios Públicos de Cataluña. Recomendaciones de Política Pública». <https://grupsderecerca.uab.cat/miras/sites/grupsderecerca.uab.cat/miras/files/informe_acreditacion> [Consulta: 29/09/2021].
- GIL-BARDAJÍ, Anna; VARGAS-URPÍ, Mireia (2020). «Estudio comparativo de las prestaciones árabe-español/catalán y chino-español/catalán en dos corpus de simulaciones de ISP». *Hermeneus*, 22, p. 183-220.
- HALE, Sandra (2015). «Community Interpreting». A: PÖCHHACKER, Franz (ed). *Routledge Encyclopedia of Interpreting Studies*. Oxon; Nova York: Routledge, p. 65-68.
- KAPLAN, Robert B.; BALDAUF, Richard (1997). *Language Planning. From Practice to Theory*. Clevedon; Filadèlfia; Toronto; Sydney; Johannesburg: Multilingual Matters.
- «La meitat del que es diu en un judici amb intèrpret no es tradueix» (2017). *Ara*, (8 juliol). <https://www.ara.cat/societat/meitat-judici-interpret-tradueix-acusat_1_1329328.html> [Consulta: 30/09/2021].
- MERLINI, Raffaella; FAVARON, Roberta (2003). «Community interpreting: Re-conciliation through power management». *Interpreter's Newsletter*, 12, p. 205-229.
- OROZCO-JUTORÁN, Mariana (2018). «The TIPp project: developing technological resources based on the exploitation of oral corpora to improve court interpreting». *Intralinea*, 20. <http://www.intralinea.org/specials/article/the_tipp_project> [Consulta: 29/09/2021].
- OZOLINS, Uldi (2010). «Factors that determine the provision of Public Service Interpreting: comparative perspectives on government motivation and language service implementation». *JoSTrans*, 14, p. 194-215.
- PÖLLABAUER, Sonja (2004). «Interpreting in Asylum Hearings. Issues of role, responsibility and power». *Interpreting*, 6(2), p. 143-180.
- ROBERTS, Roda P. (1997). «Community Interpreting Today and Tomorrow». A: CARR, Silvana E.; ROBERTS, Roda P.; DUFOUR, Aileen; STEYN, Dini (eds.). *The Critical Link: Interpreters in the Community*. Amsterdam; Filadèlfia: John Benjamins, p. 7-26.
- TOLEDANO, Carmen; DEL POZO, Maribel (2015). *Interpretación en contextos de violencia de género*. València: Tirant Humanidades.
- UGARTE, Xus (2006). «Traducción e interpretación en los servicios públicos en Catalunya y en Baleares». *RESLA: Revista Española de Lingüística Aplicada*. Volum monogràfic, p. 111-128.

- UGARTE, Xus; VARGAS-URPÍ, Mireia (2018). «La interpretación en los servicios públicos en Cataluña i en las Illes Balears». A: FOULQUIÉ, Ana Isabel; VARGAS-URPÍ, Mireia; FERNÁNDEZ PÉREZ, María Magdalena (coords.). *Panorama de la traducción y la interpretación en los servicios públicos españoles: una década de cambios, retos y oportunidades*. Granada: Comares, p. 47-64.
- VARGAS-URPÍ, Mireia (2017). «Court Interpreting as a Shared Responsibility: Judges and Lawyers in a Corpus of Interpreted Criminal Proceedings». *Revista Canaria de Estudios Ingleses*, 75, p. 139-154.
- WADENSJÖ, Cecilia (1998). *Interpreting as Interaction*. Harlow: Longman.